

İŞTİRAKLERDEKİ YATIRIMLARA İLİŞKİN MUHASEBE STANDARDI ve VERGİ DÜZENLEMELERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

*ACCOUNTING STANDARD OF INVESTMENTS
IN SUBSIDIARIES AND COMPARISON WITH TAX
REGULATIONS*

HASAN ALTUNCU[©]

ÖZ

Türkiye Muhasebe Standartlarının (TMS) öngördüğü esaslar, muhasebe ve vergi uygulamaları açısından farklı değerlendirme ölçülerine tabidirler. Vergi kanunlarında mali karın tespiti belli şartlara bağlanmıştır. Aynı şekilde değerlendirme ölçülerinde de farklılıklar bulunabilmektedir. İştirak yatırımlarında; yatırımcı işletmenin ve iştirakin finansal tablolarının düzenlenmesi, iştirak değerinin yatırımcının finansal tablosunda gösterilmesi, iştiraktan gelen kâr veya zarar paylarının yatırımcı işletme tarafından finansal tablolarda gösterimi TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar standardı düzenlemektedir. Bu çalışmanın amacı; iştiraklere yapılan yatırımların Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve TMS 28 Standardı açısından nasıl muhasebeleştirileceğini açıklayarak standardın getirdiği yeniliklerden kaynaklanan değerlendirme etkilerinin vergi mevzuatı ile karşılaştırılmasıdır.

Anahtar Sözcükler: İştirak, vergi, TMS 28, özkaynak yöntemi, TMS 12, TFRS

ABSTRACT

Principles provided by Turkish Accounting Standards (TAS) work differently in terms of accounting and tax practices. Determination of fiscal profit has certain conditions. Similarly, there are different rules as to the valuation standards. TAS 28, the Investments in Subsidiaries and Joint Ventures Standard, deals with preparation of financial tables of investor parent company and subsidiary and displaying the value of subsidiary and the income or loss share from subsidiary in financial tables of parent company. The aim of this study is to explain the accounting process of such investments within the meaning of the Uniform Accounting System and TAS 28, by comparing the changes brought by the standard with tax legislation.

Keywords: Subsidiary, tax, TAS 28, equity method, TAS 12, TFRS

[©]Yeminli Mali Müşavir

1- GİRİŞ

Türk Dil Kurumu sözlüğünde iştirak, bir ortaklık ile işletme arasında, sözkonusu ortaklığın yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılma anlamında devamlı bir bağ yaratan, doğrudan veya dolaylı sermaye ve yönetim ilişkisi şeklinde açıklanmaktadır. Bir işletmenin, diğer bir işletmeye yatırım yapması, başka bir ifade ile diğer şirketin hisse senetlerinin bir kısmını portföyünde bulundurmaması durumunda iştirak olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceği tamamen o işletmenin yatırımdan beklentisine bağlıdır. İşletmelerin yaptıkları iştirak yatırımları önemli etki elde etmek amacıyla yapıldıklarından uzun vadeli yatırım olarak düşünülürler.

Bir işletmeye iştirak edilmesi; sahip olunan özkaynakların bir kısmının başka bir işletme bünyesinde kullanılması suretiyle yapılır. Dolayısıyla iştirak edilen işletmenin (yatırım yapılan) kâr veya zarar etmesi yatırım yapan işletmenin özkaynağında değişikliklere neden olur. Bu değişiklikler iştirak edilen işletmenin kârlı olması durumunda pozitif, zararlı olması durumunda ise negatif etki yaratmaktadır.

İştirak yatırımları,¹ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından 31/12/2012 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere, İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı TMS 28 Hakkında Tebliğ (Sıra No: 215), 28/10/2011 tarih ve 28098 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.² Standart, iştiraklere yapılan yatırımlarla ilgili yeni düzenlemeler getirmiştir.

TMS 28 İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Standardı; iştiraklere yapılan yatırımların iştirak olarak değerlendirilmesinde, iştiraklere yapılan yatırımların edinilmesinde ve sonraki dönemlerde iştirak kâr veya zararlarının finansal tablolarda raporlanmasında, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’ne³ (Tek Düzen Muhasebe Sistemi) göre yapılan uygulamalardan farklı düzenlemeler içermektedir. Ayrıca vergi mevzuatında iştirakler için belirlenen değerlendirme yöntemi ile Standardın getirdiği değerlendirme yöntemi arasında fark bulunmakta ve bu durum vergi etkisine yol açmaktadır.

Bu çalışmada, iştiraklere yapılan yatırımların raporlanması esas ve usulleri ile vergi uygulaması ve diğer muhasebe standartlarıyla bağlantıları değerlendirilecektir.

2- İŞTİRAKLERE İLİŞKİN MEVCUT DÜZENLEMELER

2.1- Tekdüzen Muhasebe Sistemi Açısından İştirakler

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’ne göre işletmenin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edinilen hisse senetleri veya ortaklık payları iştirakler hesabında izlenir.

¹ Şirketlerin bir grup olarak bir araya gelmesinde ortaya çıkan iştirak ilişkisi, bir şirketin diğerinin paylarına sahip olması şeklinde tek yönlü olabileceği gibi, her iki şirketin birbirinin paylarına sahip olması şeklinde çift yönlü de olabilmektedir. Şirketlerin ortaklık ilişkilerinin çift yönlü olması halinde karşılıklı iştirak durumu söz konusu olmaktadır. Bu tür bir ilişkide iki şirket birbirlerinin belli orandaki paylarına sahip olmaktadır.

² İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 28) Hakkında Tebliğ (Sıra No: 215) 9 Nisan 2015 Tarih ve 29321 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 28) Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Sıra No:45) ile güncellenmiştir.

³ 26.12.1992 tarih ve 21447 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

İştiraklere ilişkin kullanılabilir hesaplar:

- 240 Bağlı Menkul Kıymetler: İştiraklerdeki sermaye oranı bakımından aranan şartları taşımayan, ancak uzun süreli olarak elde tutulması beklenen hisse senedi ve menkul kıymetlerin takip edildiği hesaptır.
- 243 İştiraklere Sermaye Taahhütleri: Yatırımcı işletmenin sermaye taahhütlerini içeren hesaptır.
- 244 İştiraklerden Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı: İştirak paylarının borsa veya piyasa değerinde sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.
- 245 Bağlı Ortaklıklar: İştiraklerdeki sermaye oranı bakımından aranan şartların üzerindeki payların takip edildiği hesaptır.

Öte yandan işletmelerin sahip olduğu ve bilançolarının aktifinde yer alan hisse senetlerinin ve tahvillerin değerlemesini düzenleyen Vergi Usul Kanunu'nun (VUK) 279'uncu maddesinde, hisse senetlerinin alış bedeliyle değerlendirileceği hükmü düzenlenmiştir. Vergi kanunlarında, değerlendirme açısından işletmelerin kısa ve uzun vadeli yatırımları için satın aldığı hisse senetleri arasında bir fark yaratılmaktadır. Bu nedenle iştirak hisselerinin alış bedeli ile değerlendirilmesi yapılmaktadır. Ayrıca iştiraklerdeki yatırımların muhasebeleştirilmesinde elde etme maliyeti içerisinde yer alan yatırım için yapılan işlem maliyetleri VUK'a göre dönem gideri olarak dikkate alınmak zorundadır.

Bir işletme ile diğer bir işletme arasında, yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak gibi doğrudan veya dolaylı sermaye ve yönetim ilişkisi mevcutsa iştirak olarak değerlendirilmektedir. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre de işletmelerin, doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık payları iştirak olarak nitelenir. İştirak ilişkisinin var olabilmesi için sahip olunan oy hakkı ve yönetime katılma payının en az %10 olması gerekir. Oy ve yönetime katılma hakkı %10 - %50 arasında bulunan şirketlere ait hisse senetleri veya ortaklık payları iştirak olarak raporlanır.

2.2- Vergi Mevzuatı Açısından İştirakler

Vergi Usul Kanunu'nda iştirak kavramına yer verilmemiştir. Ancak menkul kıymetlerde hisse senetlerinin değerlendirilmesi açıklanmıştır. Hisse senedi olarak yatırım yapılmış iştiraklerde VUK'un 279'uncu maddesi hükmüne göre değerlendirilebilir.

Öte yandan iştirak, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 5/1-a ve b bentlerinde "İştirak kazançları istisnası" ile "Yurtdışı iştirak kazancı istisnası" ve 5/1-c ve e bentlerinde "İştirak hisselerinin satışından doğan kazancın kurumlar vergisinden istisnası" gibi düzenlemeler mevcuttur. Vergi uygulamasında iştirak eski 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu 49 Sıra No'lu Genel Tebliğinde⁴; "İştirak hisseleri, menkul değerler portföyüne dahil tam mükellef kurumlara ait hisse senetleri ile ortaklık paylarını ifade eder" olarak tanımlanmıştır. 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu 1 Sıra No'lu Genel Tebliğinde⁵ iştirak tam veya dar mükellefiyete tabi kurumların, tam mükellefiyete tabi kurumların sermayelerine iştirak edilmesi olarak ifade edilmektedir.

2.3- Türkiye Muhasebe Standartları Açısından İştirakler

Muhasebe standartlarına göre, iştiraklere yapılan yatırımların nasıl muhasebeleştirileceği 28 No'lu

⁴ 10.02.1995 tarih ve 22198 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁵ 03.04.2007 tarih ve 26482 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

“İştiraklerdeki ve İş Ortaklarındaki Yatırımlar” Türkiye Muhasebe Standardında düzenlenmiştir. Söz konusu standardın amacı; iştiraklerdeki yatırımların muhasebeleştirilmesini tanımlamak, iştiraklerdeki ve iş ortaklıklarındaki yatırımların muhasebeleştirilmesi durumunda özkaynak yönteminin uygulanmasını belirlemektir. (TMS 28, 1). Yatırım yapılan işletmeyi müşterek olarak kontrol eden veya yatırım yapılan işletme üzerinde önemli etkisi bulunan tüm işletmeler standardın kapsamını oluşturmaktadır (TMS 28, 2).

2.3.1- İştirak ve Önemli Etki

Bu konuda öncelikle iştirak ve önemli etki kavramlarının açıklanması gerekmektedir. İştirak; yatırım yapan işletmenin üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletmedir. Önemli etki ise; yatırım yapılan işletmenin finansal ve faaliyetle ilgili politikaların belirlenmesi kararlarına katılma gücünü ifade etmektedir. Ancak, söz konusu politikaları tek başına ya da bir başka taraf ile müşterek kontrol etme gücünü ifade etmemektedir. (TMS 28, 3)

Bir işletmenin doğrudan ya da dolaylı olarak (örneğin bağlı ortaklık vasıtasıyla) yatırım yapılan işletmenin oy hakkının %20 ya da daha fazlasını elinde bulundurması durumunda, aksi açıkça ortaya konulmadığı sürece, yatırım yapılan işletme üzerinde önemli etkisinin olduğu kabul edilir. Diğer yandan, oy hakkının %20'sinden daha azını elinde bulundurması durumunda ise, önemli bir etkinin bulunduğu açıkça ortaya konulmadığı sürece, yatırım yapılan işletmede önemli etkinin bulunmadığı kabul edilir. Yatırım yapılan işletmeye önemli tutarda veya mutlak çoğunlukla başka bir işletme tarafından yatırım yapılması, yatırımcı işletmenin önemli etkiye sahip olmasına engel teşkil etmez (TMS 28, 5). Aksi kanıtlanıncaya kadar %20 üzerinde bir pay sahipliği iştirak sayılması için yeterli olsa da, %20'nin altında bir oranla önemli etkide bulunulması da mümkündür.

Sermaye ve yönetim ilişkileri çerçevesinde, bağlı ortaklıkları, iştirakleri ve diğer ortaklıkları bulunan yani bir veya daha fazla şirkete sahip olan şirkete ana şirket denir. Ana şirket tarafından hisselerinin doğrudan veya dolaylı olarak %50'den fazlasına veya aynı oranda oy hakkına veya yönetim çoğunluğunu seçme hakkına sahip olunan şirkete bağlı şirket, bir ana şirketin yönetiminde önemli etkinliğe sahip olduğu veya %20 ile %50 arasında sermaye payına ya da aynı oranda yönetime katılma hakkına sahip olunan şirkete iştirak, uzun vadeli yatırım yapılan ve %20 oranının altında kalan durumlarda, şirketteki paylarda belli şartların gerçekleşmesi halinde aynı şekilde iştirak olarak adlandırılır.

Ana şirketin, %50'nin üzerinde oy hakkını elinde bulundurduğu şirket üzerinde bir kontrol gücü⁶ vardır. Üzerinde kontrol gücü var olan şirket, bağlı şirkettir ve ana şirket tarafından bu şirkete yapılan yatırım Bağlı Ortaklıklar Hesabı'nda izlenmelidir.

Ana şirket tarafından %20-%50 arasında sermaye payına sahip olunması halinde yatırım yapılan şirket iştiraktır. İştirakler üzerinde önemli etkinliğin olduğu varsayılmaktadır. Buna göre önemli etkinlik; yatırım yapılan ortaklığın finansal ve işletme politikalarına katılma gücüdür. Ancak bu kontrol gücü değildir. Diğer yandan yatırımcının doğrudan yada dolaylı olarak yatırım yapılan işletmenin oy hakkının %20'sinden daha azını elinde bulundurması durumunda ise; böyle bir etkinin açıkça ortaya konulmadığı sürece, söz konusu yatırımcının önemli etkisinin bulunmadığı kabul edilir.

⁶ Kontrol Gücü: Ana ortaklığın, iştirak veya bağlı menkul kıymet kapsamındaki şirketlerin yönetim çoğunluğuna sahip olma, ya da yasa veya bir anlaşma sonucu yönetim kararlarında tamamen etkin rol oynama gücüdür.

Yatırım yapılan şirket üzerinde önemli etkinliğinin olduğu genelde aşağıdaki durumlardan bir veya bir kaçının varlığı halinde anlaşılır. (TMS 28, 6)

- Yatırım yapılan işletmenin yönetim kurulu ya da eşdeğer idari organında temsil edilme,
- Temettüler ya da diğer dağıtım kararları dahil olmak üzere, işletmenin politika belirleme süreçlerine katılma,
- Yatırımcı işletme ile yatırım yapılan işletme arasında önemli işlemlerin gerçekleştirilmesi,
- İşletmeler arasında yönetici personel değişimi veya
- İşletme için gerekli teknik bilginin sağlanması.

Bu koşulların kesin tespitinin mümkün olmadığı durumda, en az %20 oranında oy gücünün bulunması halinde önemli etkinliğin olduğu kabul edilir.

Önemli etkinliğin olduğu şirket iştiraktır ve ana şirket tarafından bu şirkete yapılan yatırım İştirakler Hesabı'nda izlenir.

İşletmelere yapılan yatırımların belirlenmesine ilişkin esaslar İştiraklerdeki Yatırımlara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı ve vergi uygulamalarında aşağıdaki tabloda olduğu gösterilmektedir.

İştiraklerdeki Yatırımlara İlişkin Muhasebe Standardı			Vergi Uygulaması
Oy Hakkı	Yatırımcı	Yatırım	
%50'den Büyük	Kontrol Gücü Var	Bağlı Ortaklık	%50'den Büyük Bağlı Ortaklık
%20-%50 Arası	Önemli Etki Var	İştirak	%10-%50 Arası İştirak
%20'den Küçük	Kontrol Gücü Veya Önemli Etki Yok	Bağlı Menkul Kıymet Satış Amaçlı Elde Tutulan Varlık	%10'dan Düşük Ve Uzun Vadeli İse Bağlı Menkul Kıymet

İştiraklere yatırım yapan bir işletme, iştirakin finansal ve faaliyet politikalarına ilişkin kararlarına katılma gücünü yitirmesi halinde iştirakteki önemli etkisini kaybeder. Önemli etkinin kaybedilmesi, sahiplik düzeyinde meydana gelen mutlak veya göreceli değişiklikten kaynaklanabileceği gibi bir değişiklik gerçekleşmeden de meydana gelebilir. Örneğin; yatırım yapılan bir iştirakin, devlet, mahkeme, kayyum ya da buna benzer bir düzenleyici otoritenin kontrolüne geçmesi halinde iştirak üzerindeki önemli etki ortadan kalkabilir. Bunun yanında önemli etkinin ortadan kalkması, sözleşmeye bağlı bir anlaşmanın sonucu olarak da gerçekleşebilir. (TMS 28, 9)

2.3.2- İştiraklerin Raporlanmasında Özkaynak Yöntemi

Yatırım yapılan işletme üzerinde önemli etkisi bulunan veya yatırım yapılan işletmeyi müşterek kontrol eden işletme, iştirakteki yatırımlarını özkaynak yöntemi ile muhasebeleştirir. (TMS 28, 16)

Yatırımcı işletme, yatırım yapılan işletme üzerinde önemli etkinliğe sahip olduğu durumlarda yatırımını özkaynak yöntemi kullanmak suretiyle konsolide edecektir. Özkaynak yöntemi, başka işletmelerin finansal ve faaliyet politikalarını çeşitli düzeylerde etkileme gücüne erişildiğinde gereklilik arz eden finansal tablo konsolidasyonu gerçekleştirilirken kullanılan yöntemlerden birisidir. Bu yöntemde

yatırımcı işletme, yatırım yaptığı işletmenin net varlıklarından kendisine düşen payı finansal durum tablosunda (bilançoda) tek bir kalem olarak, dönem net kârından ve dönem kapsamlı gelirinden düşen payı da kapsamlı gelir tablosuna birer kalem olarak yansıtarak kendi finansal tablolarıyla yatırım yaptığı işletmenin finansal tablolarını birleştirir. İştirakin değerlemesi sonucu oluşan kâr veya zararından düşen paydır. Söz konusu pay özkaynak grubunda diğer kapsamlı gelir⁷ veya gider olarak sınıflanması gerekmektedir.

Bu nedenle özkaynak yöntemi zaman zaman kısmi konsolidasyon yöntemi olarak da adlandırılmaktadır. Özkaynak yönteminin uygulanması sırasında öngörülen işlemler bağlı ortaklık edinimine ilişkin muhasebeleştirme işlemleri ve Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar Standardında öngörülen konsolidasyon işlemlerine benzerlik göstermektedir.

2.3.2.1- Özkaynak Yöntemine Göre Raporlamanın İstisnaları

İşletme Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) 10'un istisna hükümlerine göre konsolide finansal tablo hazırlamaktan muaf olan bir ana ortaklık olması veya aşağıda yer alan tüm durumlara uyması halinde özkaynak yönteminin uygulanması zorunlu değildir: (TMS 28, 17)

- i. İşletmenin bir başka işletme tarafından kısmen veya tamamen sahip olunan bir bağlı ortaklık olması ve işletmenin oy verme yetkisi olmayanlar da dâhil olmak üzere, diğer ortaklarının özkaynak yöntemi uygulanmadığı konusunda bilgilendirilmiş ve buna itiraz edilmemiş olması,
- ii. İşletmenin borçlanma araçlarının veya özkaynağa dayalı finansal araçlarının kamuya açık bir piyasada (yerel, bölgesel, yurtiçi, yurtdışı, tezgah üstü piyasalar olabilir) işlem görmemesi,
- iii. İşletmenin, kamuya açık bir piyasada işlem görmek üzere herhangi bir finansal araç ihraç etmek amacıyla, finansal tabloları ile bir sermaye piyasası düzenleyici kuruluşa ya da benzeri bir kuruluşa başvurmamış olması veya böyle bir başvuru süreci ve hazırlığı içinde olmaması,
- iv. İşletmenin nihai ya da ara düzeydeki ana ortaklığı konumundaki işletmenin, TFRS'lere uygun konsolide finansal tablolar hazırlayarak kamuoyunun bilgisine sunması.

İşletmeler iştiraklerdeki yatırımlarını elden çıkarmak konusunda karar vermişlerse, söz konusu iştirak yatırımları elden çıkarılmak amacıyla bulundurulmuş varlık olarak sınıflandırılırlar ve TFRS 5 standardına göre muhasebeleştirilirler. Buna göre iştirakler defter değeri ile satış için yüklenilen maliyetler düşüldükten sonra kalan gerçeği uygun değerinden düşük olanı ile değerlendirilir. Varsa değer düşüklüğü zararı finansal tablolara yansıtılır. İştirakin "TFRS 5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler" Standardı uyarınca elden çıkarılmak amacıyla bulundurulmuş varlık olarak sınıflandırılması halinde iştiraklerdeki yatırımlar TFRS 9 kapsamında muhasebeleştirilir.

⁷ Diğer kapsamlı gelirler, Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (TFRS) ve Türkiye Muhasebe Standartlarının (TMS) gerekli kıldığı veya izin verdiği kâr ya da zararda muhasebeleştirilmeyen gelir/gider kalemlerini kapsamaktadır. İştirakin varlıklarında yeniden değerlendirme fazlasındaki değişimler (TMS-16 Maddi Duran Varlıklar ve TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar), TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının 5.7.5 inci Paragrafı uyarınca gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan öz kaynağa dayalı finansal araçlardaki yatırımlardan kaynaklanan kazanç ya da kayıplar vb. Bir işletmenin bir dönemde tüm gelir ve giderlerinin yer aldığı gelir tablosu kapsamlı gelir tablosudur. İşletmenin tüm gelir ve gider kalemleri tek bir kapsamlı gelir tablosunda ya da kâr veya zarar bileşenlerini gösteren bir tablo (bireysel gelir tablosu) ve kâr veya zararla başlayan ve diğer kapsamlı gelir bileşenlerini gösteren ikinci bir tablo (kapsamlı gelir tablosu) olmak üzere iki tabloda sunulabilir. (TMS-1, 81)

2.3.2.2- Özkaynak Yönteminin Uygulanma Koşulları

Özkaynak yöntemi uygulanırken iştirakin mevcut olan en son finansal tabloları kullanılır. İştirak ile yatırımcı aynı muhasebe standartlarını uygulamalıdır. İştirakin aynı durumlardaki işlem ve olaylar için farklı muhasebe standartları kullanması halinde, gerekli düzeltmeler yapılır. Eğer bu düzeltmelerin yapılmasının mümkün olmaması halinde finansal tablo dipnotlarında gerekli açıklamanın yapılması gerekir. (TMS 28, 34)

Özkaynak yönteminde, yatırımcının iştirak ettiği işletmede oluşan zararlarındaki payı, iştirakin kayıtlı değerine eşit veya bu değeri aşıyorsa yatırımcı bu zarardaki payını hesaba almayı durdurur. Bu durumda iştirak sıfır değeri ile rapor edilir. Yatırımcının iştirak adına bir takım yükümlülükler altına girdiği ya da ödemeler yaptığı durumlarda bunlar için ek zararlar (gerektiğinde karşılık yoluyla) hesaba alınır. Eğer iştirak daha sonraki dönemlerde kar rapor ederse yatırımcının iştirakin karındaki payı daha önceden hesaba alınmayan net zarardaki payına eşit duruma geldiğinde yatırımcı tarafından hesaba alınır.

2.3.2.3- Özkaynak Yönteminin Uygulanması

Önemli etkinliğin var olduğu saptanan iştiraklerin raporlanması özkaynak yöntemi ile yapılır.

Özkaynak yöntemi: İştirakteki yatırımın başlangıçta elde etme maliyeti ile muhasebeleştirilerek, sonrasında bu tutarın yatırım yapılan iştirakin net varlıklarında yatırımcı işletmenin payına düşen kısmı yansıtacak şekilde düzeltildiği ve böylece yatırımcı işletmenin kar veya zararının yatırım yapılan işletmenin kar veya zararından kendisine düşen payı kapsadığı muhasebeleştirme yöntemidir.

Bu yöntemde, iştirak yatırımı başlangıçta elde etme maliyeti ile kaydedilir. İktisap tarihinden sonra ise, yatırımcının yatırım yapılan işletmenin kar ya da zararındaki payı finansal tablolara yansıtılmak üzere yatırımın defter değeri artırılır ya da azaltılır. Yatırımcının yatırım yapılan işletmenin kâr ya da zararından alacağı pay, yatırımcının kâr ya da zararı olarak muhasebeleştirilir. Yatırım yapılan bir iştiraktan alınan (kar payı vb.) dağıtımlar yatırımın defter değerini azaltır. Yatırım yapılan iştirakin kâr veya zararına henüz yansıtılmamış tutarların yatırım yapılan iştirakin özkaynaklarında ortaya çıkardığı değişiklikler de yatırımcının yatırım yapılan iştirakteki payı oranında yatırımın defter değerinde düzeltme yapılmasını gerekli kılabılır. Bu tür değişiklikler, maddi duran varlıkların yeniden değerlendirilmesinden ya da yabancı para çevrim farklarından kaynaklanan değişiklikleri içerir. Bu değişikliklerden yatırımcıya düşen pay doğrudan yatırımcının kendi özkaynaklarında muhasebeleştirilir. (TMS 28, 10)

Hisse senedi varantları, hisse alım opsiyonu ve diğer türev araçlar gibi potansiyel oy hakkı veren enstrümanlar önemli etkinin belirlenmesinde dikkate alınır. (TMS 28, md. 7) Ancak, yatırım yapılan işletmenin kâr veya zarar ile diğer kapsamlı kârındaki değişiklikler üzerindeki payının değerlendirilmesinde dikkate alınmaz. (TMS 28, 12)

Yatırımcı işletmenin, iştirakenden kendisine düşen zarar payı, söz konusu iştirakteki toplam payına eşit ya da daha fazla ise, işletme yatırımın üzerindeki zarar tutarını finansal tablolara yansıtma. (TMS 28, md.38) İştirakin veya iş ortaklığının sonraki dönemlerde kâr etmesi halinde, işletmenin kârdan aldığı payın finansal tablolara yansıtılması, kâr payının daha önce finansal tablolara yansıtılmamış zarara eşitlenmesinden sonra söz konusu olmaktadır. (TMS 28, md.39) Yani alınan kâr payı, daha önce finansal tablolara yansıtılmamış zararlar mahsup edildikten sonra, bir kâr rakamı kalırsa finansal tablolara yansıtılır.

Yatırımcı işletme (konsolide edilen bağlı ortaklıkları dahil olmak üzere) ile iştirak arasında gerçekleşen “aşağı yönlü” ve “yukarı yönlü” işlemlerden doğan kâr veya zararlar, yatırımcı işletmenin finansal tablolarına ancak iştirakte grup dışındaki yatırımcıların payı kadar yansıtılır. Bir yatırımcı işletmenin, iştirakine varlık satışı veya katkısı “aşağı yönlü” işlemlere, bir iştirakinin, yatırımcı işletmeye varlık satışı veya katkısı “yukarı yönlü” işlemler olarak dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla iştirakin bu işlemlerden doğan kâr veya zararından yatırımcı işletmeye düşen payın elimine edilmesi gerekmektedir. (TMS 28, 28)

2.3.2.4- Satın Alma

İştirak yatırımı satın almalarda elde etme maliyeti ile kaydedilir.

Örnek 1: PH A.Ş. 15.11.2014 tarihinde SU A.Ş.’nin kuruluşu sırasında 200.000 TL olan kuruluş sermayesine %40 iştirak etmiştir. Bu sermayeye katılım işlemi ile PH A.Ş. SU A.Ş.’nin faaliyet ve finansal politikaları üzerinde önemli etkiye sahip olmuştur.

/	
İŞTİRAKLER	80.000
BANKALAR	80.000
/	

Maliyet bedeli ile muhasebeleştirilen bu tutar, ileride iştirakin özkaynaklarında meydana gelen değişikliklere göre yatırım yapılan ortaklığın özkaynağından yatırımcının payına düşen kısmı gösterecek şekilde, artırılarak veya azaltılarak gösterilir.

İştiraklere yapılan yatırımlar başlangıçta maliyet bedeli ile muhasebeleştirilir. Eğer satın alma sırasında ödenen komisyon giderleri mevcutsa yatırımın defter değerine yani maliyetine eklenir.

2.3.2.5- İştirak Kar Payı ve İştirakin Özkaynaklarındaki Artışlar

Bu işlem yapılırken, ana ortaklığın payına düşen net kar veya zarar gelir tablosunda (ilan edilip dağıtılan kar payları ise yatırımdan geri dönen olarak değerlendirilmektedir), diğer özkaynak kalemlerindeki artışlar ise niteliklerine göre sermaye yedeklerinin ilgili hesabında gösterilir.

Örnek 2: PH A.Ş., SU A.Ş.’nin %40’ını temsil eden hisse senetlerini 80.000 TL’ye satın alınmıştır. İştirak edilen sözkonusu şirket 01.04.2014 tarihinde 50.000 TL vergi sonrası kar açıklamıştır. PH A.Ş.’nin payına isabet eden tutarı özkaynak yöntemi gereğince iştirak yatırımına ekleyerek iştirakleri raporlaması gerekir. Buna göre TFRS Bilançosunda iştirak yatırımı (80.000 + 20.000)=100.000 TL olarak raporlanacaktır.

/	
İŞTİRAKLER	20.000
DİĞER OLAĞAN GELİRLER VE KARLAR	20.000
/	

Yatırımdan sağlanan kâr payları ilgili dönemin gelir tablosunda gösterilir. Dağıtılmayan kâr payları ile ilgili herhangi bir kayıt yapılmaz. Başka bir ifade ile yatırım yapan şirket iştirakten kâr payı tahsil ettikçe bir faaliyet dışı gelir unsuru olarak raporlamaktadır.

Örnek 3: PH A.Ş., SU A.Ş.'nin %40'nı temsil eden hisse senetlerini 80.000 TL'ye satın alınmıştır. İştirak edilen sözkonusu şirket yapılan genel kurul kararına göre 2014 yılı karından 01.05.2015 tarihinde 10.000 TL kâr dağıtmıştır ve bu kar yatırımcı şirket tarafından tahsil edilmiştir. Yatırım yapılan ortaklıktan alınan kar payları iştirak tutarından düşülerek raporlanır.

/		
BANKALAR	4.000	
İŞTİRAKLER		4.000
/		

Örnek 4: PH A.Ş., SU A.Ş.'nin %40'nı temsil eden hisse senetlerini 80.000 TL'ye satın alınmıştır. İştirak edilen sözkonusu şirket 2014 dönemini 15.000 TL zararlar kapatmıştır. Bu durumda iştirak oranı %40 olduğundan paya düşen kısım iştirakler hesabından düşülür.

/		
DİĞER OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR	6.000	
İŞTİRAKLER		6.000
/		

Ancak standart iştirake yapılan yatırımın defter değerini aşan kısmına isabet eden zarar payını finansal tablolarda raporlamaz. PH A.Ş., SU A.Ş.'nin %40'nı temsil eden hisse senetlerini 20.000 TL'ye satın alınmıştır. İştirak edilen sözkonusu şirket 2014 dönemini 60.000 TL zarar açıkladığında PH A.Ş.'in payına düşen $(60.000 \times \%40=)$ 24.000 TL'nin 4.000 TL'lik kısmı raporlanmaz, iştirakin defter değeri kadar kısmı finansal tablolarda raporlanır. Sonraki yıllarda iştirak kar raporladığında önceki yılda raporlanmayan 4.000 TL mahsup edilerek finansal tablolarda raporlanır.

Örnek 5: 2015 yılında SU A.Ş maddi duran varlıklarını yeniden değerlemeye tabi tutmuş ve yeniden değerlendirme artışı⁸ sonucu ayrılan fon tutarı 35.000 TL'dir. Yatırımcı PH A.Ş.'nin payına düşen tutar $35.000 \times 0,40 = 14.000$ TL olacaktır.

Bu işlemlerin muhasebeleştirilmesi aşağıdaki gibi olacaktır.

/		
İŞTİRAKLER	14.000	
İŞTİRAKLERDEN YENİDEN DEĞ. ARTIŞLARI		14.000
/		

⁸ 01.01.2004 tarihinden itibaren 5024 sayılı Kanunla VUK'nun mükerrer 298'inci maddesi değiştirilerek enflasyon düzeltilmesi uygulamasına geçildiğinden yeniden değerlendirme yapılmamaktadır.

Bu işlemlere göre SU A.Ş. PH A.Ş'nin finansal tablosunda *İŞTİRAKLER* 104.000 TL olarak yer alacaktır.

<i>İştirakler</i>	
80.000	4.000
20.000	6.000
14.000	
114.000	10.000

İştirak ve yatırımcı şirket arasındaki işlemlerin, finansal tablolarda elimine edilerek raporlanması gerekmektedir.

Örnek 6: İştirak SU A.Ş., yatırımcı PH A.Ş'ye maliyeti 5.000 TL olan hizmeti 6.000 TL'ye satmış ve 1.000 TL kâr etmiştir. SU A.Ş'nin dönem sonunda finansal tablosunda görülen kâr rakamı içerisinde, 1.000 TL'lik kâr da vardır. Söz konusu bu kârdan yatırımcı PH A.Ş'ye düşen pay 400 TL (1.000 x %40)'dir. PH A.Ş tarafından alınan hizmetin %40'ının satışı grup dışına çıkmadığı için PH A.Ş'nin payına düşen 400 TL (1.000 x %40) kâr gerçekleşmiş bir kâr değildir ve elimine edilerek konsolide edilerek finansal tabloda gösterilmesinin sağlanması gerekmektedir.

2.3.2.6- İşletme Birleşmeleri Standardı ve İştiraklere Yapılan Yatırımlarda Şerefiye

İştirak veya iş ortaklığına yapılan yatırımlar, yatırım yapılan işletmenin iştirak veya iş ortaklığı niteliği kazanmasından itibaren özkaynak yöntemi ile muhasebeleştirilir. Ancak, yatırımın ediniminde, yatırımın elde etme maliyeti ile iştirakin veya iş ortaklığının tespit edilebilen net varlık, borç ve koşullu borçlarının net gerçeğe uygun değerinden işletmeye düşen pay arasında fark bulunabilmektedir. Eğer, gerçeğe uygun değer,⁹ net varlıkların değerinden yüksek çıkarsa, bu fark şerefiye olarak adlandırılır ve iştirakin kayıtlı değerine dâhil edilir. Tersisi durumda ise aradaki fark gelir yazılır. Ayrıca iştirakin defter değerine ilave edilen şerefiyeden amortisman ayrılmaz. (TMS 28, 32) Şerefiyenin hesaplanmasıyla ilgili hükümler TFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardına göre yapılır.

Yatırımın elde edilmesinde iştirakin elde etme maliyeti ile net gerçeğe uygun değerinden yatırımcıya düşen pay arasındaki her türlü fark TFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardına uygun olarak muhasebeleştirilir.

Yatırım yapılan işletmeye defter değerinin üzerinde veya altında ödeme yapılabilir. Ana ortaklığın iştirakin sermayesinde sahip olduğu payların elde etme maliyeti ile bu payların iştirakin gerçeğe uygun değere göre değerlendirilmiş bilançosunda temsil ettiği değer arasındaki fark pozitif veya negatif şerefiye olarak bilançoda ayrı bir kalem olarak yer almaz. Bu tür iştirakin alımında elde etme maliyeti ile yatırım yapılan iştirakin belirlenebilir gerçeğe uygun net aktif değerinin yatırımcının payına düşen kısmı arasındaki olumlu veya olumsuz fark satın alma maliyeti olarak muhasebeleştirilir.

Örnek 7: PH A.Ş., SU A.Ş'nin %20 payını, gerçeğe uygun değeri olan 30.000 TL'ye 01.02.2015 tarihinde satın alarak ödemeyi bankadan yapmıştır. Ancak SU A.Ş'nin net varlıklarının defter değeri 100.000 TL olduğundan PH A.Ş'nin payına düşen tutarın 20.000 TL olduğu anlaşılmıştır.

⁹ Gerçeğe Uygun Değer Ölçümüne İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 13), gerçeğe uygun değeri, piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat olarak tanımlamaktadır.

İştirakler maliyet değeri üzerinden muhasebeleştirildiğinden şerefiye ayrı olarak muhasebeleştirilmez.

PH A.Ş.'ye SU A.Ş'nin gerçeğe uygun değerinden düşen pay 30.000 TL

İşletmenin net varlıklarından düşen pay (100.000 x %20) (20.000 TL)

Şerefiye Tutarı 10.000 TL

Şerefiye tutarı, finansal tablolarda iştirak tutarına dâhil edilir. Ayrı bir hesapta raporlanmaz

İŞTİRAKLER	30.000	
BANKALAR		30.000

SU A.Ş'nin PH A.Ş. tarafından %20'lik payı 15.000 TL bedelle 01.02.2015 tarihinde satın alınmıştır. PH A.Ş'nin satın aldığı iştirak hisselerinin gerçeğe uygun değeri 30.000 TL dir. SU A.Ş'nin net varlıklarının defter değeri 100.000 TL olduğu anlaşılmıştır. Net varlıklardan düşen payın değeri 20.000 TL nin gerçeğe uygun değer olan 30.000 TL'yi aşan kısmından şerefiye tutarı indirilerek, kalan tutar kâr olarak raporlanır. (30.000 – 20.000=)10.000 TL şerefiye tutarıdır.

İşletmenin gerçeğe uygun değerinden düşen pay = 30.000 TL

İştirak Hisselerinin alış bedeli = (15.000 TL)

Gerçeğe uygun değer alışı bedelini aşan kısmı = 15.000 TL

Kâr kaydedilecek tutar (15.000 – 10.000) = 5.000 TL

İştirakin defter değeri, 40.000 TL (200.000 x % 20) olarak raporlanır.

İŞTİRAKLER	20.000	
BANKALAR		15.000
DİĞER OLAĞAN GELİRLER VE KARLAR		5.000

2.3.2.7- İştiraklerde Değer Düşüklüğü

İştirak zararları özkaynak yöntemi kullanılarak muhasebeleştirildikten sonra, yatırımcı işletmenin iştirak yatırımını ile ilgili olarak ilave bir değer azalışının olup olmadığını belirlemesi için, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm hükümlerini uygulamalıdır. (TMS 28, 40) TMS 39 hükümlerine göre yatırımda değer düşüklüğü olabileceği durumlarda, yatırımın geri kazanılabilir tutarı (kullanım değeri ile gerçeğe uygun değerinden satış maliyetlerinin düşülmesi sonucu bulunan tutardan büyük olanı) ile defter değeri karşılaştırılarak yatırımın defter değerinin tamamı TMS 36 açısından tek bir varlık gibi değer düşüklüğü testine tabi tutulur. İştirak yatırımlarında ortaya çıkan şerefiyeler yatırımın defter değerine ilave edilerek muhasebeleştirildiğinden, TMS 36 hükümleri uyarınca ayrı bir biçimde değer düşüklüğü testine tabi tutulmaz. (TMS 28, 42)

Örnek 8: PH A.Ş., SU A.Ş'nin %40'ına isabet eden 80.000 TL maliyetli hisselerini elinde bulundurmaktadır. 31 Aralık 2015 tarihi itibarıyla iştirakler hesabında izlenen hisselerin defter değeri

104.000 TL dir. İştirakin net gerçeğe uygun değeri (iştirak yatırımının gerçeğe uygun değerinden satış maliyetlerinin düşülmesiyle bulunan değeri) 95.000 TL, kullanım değeri belirlenen iskonto oranına göre yatırım elden çıkarıldığında elde edilecek değer de dâhil nakit akımlarının bugünkü değerinin hesaplanmasıyla bulunan değeri 100.000 TL'dir.

Net gerçeğe uygun değer 95.000 TL ile kullanım değerinden 100.000 TL hangisi büyükse o değer geri kazanılabilir değerdir. Bu durumda geri kazanılabilir değer 100.000 TL olur. Geri kazanılabilir değer, yatırımın defter değerinden (104.000 TL) düşük olduğu için (104.000 - 100.000=) 4.000 TL değer düşüklüğünün finansal tablolarda raporlanması gerekmektedir.

/	
KARŞILIK GİDERLERİ	4.000
İŞTİRAKLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI	4.000
/	

PH A.Ş., iştirakleri eğer satış amaçlı elde bulundurulacak varlık olarak kayıtlarda izlenmeye karar vermişse TFRS 5 standardına göre muhasebeleştirilir ve defter değeri ile satış için yüklenilen maliyetler düşüldükten sonra kalan gerçeğe uygun değerinden düşük olanı ile değerlendirilir. Varsa değer düşüklüğü zararı finansal tablolarda raporlanır. Diğer bir ifade ile yatırımdaki hisse senetlerinin gerçeğe uygun değeri defter değerinin altına düşerse, aradaki fark kadar karşılık ayrılarak defter değeri gerçeğe uygun değerine eşitlenir.

Ancak ayrılan bu karşılık tutarı vergi mevzuatı açısından kanunen kabul edilmeyen giderdir. Çünkü VUK'un 279. maddesi uyarınca dönem sonlarında iştirakler alış bedeli ile değerlendirilmek zorunda olduklarından ayrılan karşılık gider olarak kabul edilmeyecektir.

Vergi uygulamasında iştiraklerin muhasebeleştirilmesinde, yatırımın değeri dağıtılan kâr paylarından ayrıdır. Kâr/Zararı değişken piyasa fiyatındaki değişiklikler karşısında (piyasa fiyatında bir artış olması gibi) maliyeti aynı olan bir yatırım, mali tablolarda değerinden gösterilememektedir.

2.3.2.8- İştiraklere Yatırımın Elden Çıkarılması ve Sınıflandırması

Yatırımcı işletme, yatırımının iştirak veya iş ortaklığı niteliğini kaybettiği aşağıdaki hallerde özkaynak yöntemini uygulamayı bırakır: (TMS 28, 22)

- Yatırımın bir bağlı ortaklık niteliği kazanması durumunda, yatırım TFRS 3, İşletme Birleşmeleri uyarınca muhasebeleştirilir.
- Eski iştirak veya iş ortaklığında kalan payın bir finansal varlık olması durumunda, kalan pay gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür. İştirak veya iş ortaklığındaki kısmi payın elden çıkarılmasından kaynaklanan her türlü gelirin gerçeğe uygun değeri ve kalan payın gerçeğe uygun değeri ile yatırımın özkaynak yönteminin bırakıldığı tarihteki defter değeri arasındaki fark, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

İşletme özkaynak yönetimini uygulamayı bıraktığında özkaynak grubunda diğer kapsamlı kâr veya zararda sınıfladığı kazanç veya kaybını, kâr veya zarara alarak yeniden sınıflandırır. (TMS 28, md.23)

Bir iştirak yatırımı, iş ortaklığındaki yatırım niteliği kazanırsa ya da tam tersi olarak bir iş ortaklığı yatırımı iştirakteki yatırım niteliği kazanırsa; işletme, özkaynak yöntemini uygulamaya devam eder ve kalan payı yeniden ölçmez. (TMS 28, 24)

Örnek 9: PH A.Ş., SU A.Ş.'nin %40'ına isabet eden 80.000 TL maliyetli hisselerini elinde bulundurmaktadır. 31 Aralık 2015 tarihi itibarıyla iştirakler hesabında izlenen hisselerin defter değeri 104.000 TL olarak görülmektedir. PH A.Ş., SU A.Ş.'nin hisselerin 3/4'ünü 90.000 TL'ye satmıştır. Bu durumda PH A.Ş., SU A.Ş.'nin payı %10'a inmiş ve yönetim kalan hisse senetlerini alım satım amaçlı sınıflandırma kararı almıştır. Elde kalan hisse senetlerinin yönetim karar tarihi itibarıyla gerçeğe uygun değeri 20.000 TL'dir.

Yatırımı temsil eden hisselerin ($104.000 \times \frac{3}{4} = 78.000$ TL'lik kısmı elden çıkarılmıştır.

/	
BANKALAR	90.000
İŞTİRAKLER	78.000
DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR	12.000
/	

Buna göre yatırım iştirak niteliğini kaybetmiştir. Kalan hisse senetleri gerçeğe uygun değer üzerinden sınıflanacağı için TFRS 9 uyarınca raporlanır. Bu durumda kalan hisse senetleri gerçeğe uygun değeri ile "110 Hisse Senetleri" hesabına alınır. Eğer işletme bu hisse senetlerini satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırır, bu durumda değerleme farkını "Finansal Varlık Değerleme Farkları" kaleminde sermaye yedeği olarak raporlar.

/	
HİSSE SENETLERİ	20.000
İŞTİRAKLER	14.000
FİNANSAL VARLIK DEĞERLEME FARKLARI	6.000
/	

Yukarıdaki şekilde raporlanan kalan iştirak hisseleri elden çıkarıldığı zaman, değerlendirme farklarında olarak izlenen "Finansal Varlık Değerleme Farkları" kalemindeki tutar Diğer Olağan Gelir ve Karlara aktarılmak suretiyle raporlanır.

3- İŞTİRAKLERİN DEĞERLENMESİNDE ÖZKAYNAK YÖNTEMİNİN KULLANILMASININ VERGİ ETKİSİ

TMS 12 Gelir Vergileri Standardı işletmelerin bir faaliyet döneminde elde ettiği kâr üzerinden hesaplanan gelir vergilerinin (kurum kazancı üzerinden hesaplanan vergilerin) muhasebeleştirilmesini düzenler.

TFRS, işletmelerle ilgili olan finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaç duydukları finansal tabloların; ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları ve kamu

yararını sağlayabilmeleri için oluşturulmuştur. Diğer bir ifadeyle, işletmenin doğru ve gerçeğe uygun finansal raporlama yapmasına olanak sağlayan standartlardır.

Vergi mevzuatı ise; devletin, başta gelir elde etmek üzere çeşitli ekonomik ve sosyal politikalarının bir aracı olarak kullanılır. Türkiye’de finansal tablolar önemli ölçüde vergi mevzuatından etkilenerek hazırlanmaktadır. Dolayısıyla, işletmeler tarafından hazırlanan finansal tablolar da vergi mevzuatının öngördüğü işlemleri yansıtmaktadır. Yani finansal tablolar devletin vergisini zamanında, tam ve doğru olarak almasına yönelik olarak hazırlanırlar. TFRS’nin amacı ile vergi düzenlemelerinin amacının birbirinden farklı olması, karşımıza iki farklı kar/zarar durumunu çıkarmaktadır. Mali Kâr ve Muhasebe Kârı.

TFRS uygulamak zorunda olan işletmelerde vergi kuralları değil muhasebe standartları esas alınarak finansal tablolar hazırlanmaktadır. İşletmeler için yapılan tüm giderler, ticari gider kabul edilmekte ve finansal tablolarda gösterilmektedirler. Böylece, dönem sonunda, Dönem Kârı ya da Zararı Hesabı ticari kârı ya da zararını göstermektedir. Oysa vergi mali kar üzerinden alınmaktadır. İşletmelerin finansal raporlama ile vergi düzenlemeleri, amaçlarının dönemde gerçekleştirilen işlemlerde hem kapsam hem de zamanlama bakımından birbirinden farklı olması sonucunu doğurmaktadır.

Vergi Usul Kanunu’nda değerlendirme ve sınıflandırma esasları da düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler kapsam ve zamanlama bakımından TMS ve TFRS’de yer alan düzenlemelerden farklı olduğu görülmektedir. Bu tür farklılıklar sürekli fark olabileceği gibi ve geçici farkta¹⁰ olabilmektedir.

Geçici farklardan kaynaklanan ertelenmiş vergilere ilişkin düzenlemeler, TMS 12 Gelir Vergileri Standardında yer almaktadır. Amaç, işletmelerin dönem vergilerinin muhasebeleştirilmesini düzenlemektir. Esas itibari ile ertelenen vergi, indirilebilir¹¹ veya vergilendirilebilir¹² geçici farklar ve mali zararlar ile vergi avantajlarından doğmaktadır.

Örnek 10: VUK’a göre alış değeri ile değerlendirilen hisse senetleri TFRS 9’a göre, gerçeğe uygun değer ile ölçülür. Hisse senedi satıldığında ortadan kalkacak olan değerlendirme farkı, geçici bir farktır ve erte-

¹⁰ Geçici Fark: Bir varlığın ya da borcun muhasebeleştirilme döneminin vergilendirme döneminden önce olmasından dolayı oluşan farklardır. Muhasebeleştirme önce olduğu için geçici fark oluşmakta ve vergilendirildiği dönemde de bu geçici fark ortadan kalmaktadır. Hiç bir zaman ortadan kalkmayacak geçici farklar ertelenen verginin konusu oluşturmazlar. Bu tür farklara sürekli farklar da denilebilir. Sürekli farklar ile geçici farkları birbirinden ayıran en büyük özellik vergi değeridir. Sürekli farklar hiçbir zaman vergi değeri olmaması nedeniyle ertelenen vergi doğurmazlar.

¹¹ TFRS’ye göre hazırlanmış bilançoda yer alan ve gelecek dönemlerde faydalanma veya ödeme yapıldığında o dönemlerin vergiye tabi kârını veya zararını belirlerken vergi matrahından indirilebilir tutarlardır. İndirilebilir geçici farklar; bir varlığın veya borcun kayıtlı değerinin geri kazanıldığı veya ödendiği dönemlerde mali kârın hesaplanmasında vergi matrahını azaltan işleve sahiptirler. İndirilebilir geçici farklar, gelecek dönemlerde işletmenin karşı karşıya kalacağı vergi yükünü azaltacağından, bu geçici farklar üzerinden ertelenmiş vergi varlığı hesaplanmakta ve hesaplanan bu vergi varlıkları muhasebeleştirilmektedir. TMS 12 standardının 24-36. paragraflarında indirilebilir geçici farka neden olan uygulamalara yer verilmiştir.

¹² TFRS’ye göre hazırlanmış bilançoda yer alan ve gelecek dönemlerde faydalanma veya ödeme yapıldığında o dönemlerin vergiye tabi kârını veya zararını belirlerken vergiye tabi tutarlar vergilendirilebilir tutarlardır. Bu farklar, bir varlığın ya da borcun defter değeri (muhasebe değeri) ile vergi mevzuatı uyarınca belirlenen vergiye esas değeri arasında ortaya çıkan ve sonraki dönemlerde mali kâr veya zararın hesabında dikkate alınan farklardır. Ortaya çıkan vergiye tabi geçici farklar, gelecek dönemlerde işletmenin ödeyeceği verginin artmasına sebep olacağından, vergiye tabi geçici farklar üzerinden ertelenmiş vergi borcu hesaplanmakta ve hesaplanan bu vergi borcu muhasebeleştirilmektedir. TMS 12 standardının 15-23. paragrafları arasında vergilendirilebilir geçici farka ilişkin uygulamalar açıklanmıştır.

lenen vergi hesaplanmasını gerektirir. Eğer gerçeğe uygun değer alış değerinden büyük ise ertelenen vergi borcu,¹³ küçük ise ertelenen vergi varlığı¹⁴ oluşur.

Bir varlığın ya da borcun muhasebeleştirilme döneminin vergilendirme döneminden önce olmasından dolayı oluşan farklar geçici farklardır. Muhasebeleştirme önce olduğu için geçici fark oluşmakta ve vergilendirildiği dönemde de bu geçici fark ortadan kalmaktadır. Hiç bir zaman ortadan kalkmayacak farklar ertelenen verginin konusuna girmezler. Bu tür farklara sürekli farklar denir. Sürekli farklar ile geçici farkları birbirinden ayıran en büyük özellik vergi değeridir. Sürekli farklar, vergi mevzuatına göre mali kârın tespitinde hiçbir zaman kabul edilmeyen giderler ile hiçbir zaman vergilendirilmeyecek gelirlerden kaynaklanır ve bu farklar sonraki dönemlerde ortadan kalkması söz konusu olmadığından gelecek dönemlerin vergi gelir ve giderini etkilemez, dolayısıyla ertelenmiş vergi varlığı veya ertelenmiş vergi yükümlülüğü olarak finansal tablolarda raporlanmazlar. Bazı sürekli ve geçici farklar aşağıda olduğu gibidir.

Sürekli farklar;

- İştirak kazançları
- Serbest bölge kazançları
- Para ve vergi cezaları
- Motorlu taşıtlar vergileri

Geçici farklar;

- Hisse senedi değer artış veya azalışları
- Kıdem tazminatı karşılıkları
- Ödenmemiş SSK Primleri
- Duran varlık değerlendirme artışları
- TMS,TFRS'ye göre gerçeğe uygun değer ile vergi mevzuatında mevcut değerlendirme arasındaki farklar (farklı amortisman oranı uygulanması, yenileme fonu, tamamlama yüzdesi yöntemi vb)

1- TFRS'ye İlk Geçişte İştirakler

Bilindiği üzere Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 64 ile 88'inci madde hükümlerine tabi bağımsız denetime tabi olan işletmeler münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak ve bunları uygulamak zorundadır. TTK'nın 514 ile 528'inci maddeler ile bu Kanunun ilgili diğer hükümleri saklıdır. TTK'nun 514 ile 528'inci maddelerde ise; şirketin Finansal Tabloları, Yedek Akçeler konusu düzenlenmiştir. 514. maddeye göre; anonim şirket yönetim kurulu, geçmiş hesap dönemine ait, Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülmüş bulunan finansal tablolarını, eklerini ve yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporunu, bilanço gününü izleyen hesap döneminin ilk üç ayı içinde hazırlar ve genel kurula sunar.

¹³ Ertelenen Vergi Borcu: Vergilendirilebilir geçici farklar nedeniyle sonraki dönemlerde geri ödenecek gelir vergisi tutarlarıdır. Ertelenen vergi varlıklarının aksine, ertelenen vergi borcunun hesaplanması zorunludur.

¹⁴ Ertelenmiş Vergi Varlığı: İndirilebilir geçici farklar, kullanılmamış mali zararlar ve vergi avantajları nedeniyle sonraki dönemlerde geri kazanılacak olan gelir vergisi tutarlarıdır. Ertelenen vergi varlıkları, işletmenin sonraki dönemlerde oluşacak vergilendirilebilir gelirlerinin muhtemel olması durumunda ertelenen vergide dikkate alınırlar.

Öte yandan 6102 sayılı TTK'nın ticari defterler ile ilgili madde hükümlerine tâbi gerçek ve tüzel kişiler; bireysel ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS)'ye, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara aynen uymak ve bunları uygulamak zorundadır. Yeni Türk Ticaret Kanunu uyarınca, finansal tabloların hazırlanması ve sunumuyla ilgili düzenlemeler Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yapılmaktadır.¹⁵

TTK'nın 397-406. maddeleri bağımsız denetime ilişkin ilke ve kuralları düzenlemektedir. 6335 sayılı Kanun ile 6102 sayılı TTK'nın 397. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları değiştirilmiş ve metne dördüncü fıkra eklenmiş ve denetime tabi şirketlerin Bakanlar Kurulu tarafından belirleneceği düzenlenmiştir.¹⁶

Buna göre muhasebe kayıtları mevcut sisteme göre tutulacak, dönem sonlarında TMS/TFRS'ye göre finansal tablolar hazırlanacaktır. İsteyen işletmeler TMS/TFRS'ye göre muhasebeleştirme ve kayıt işlemlerini ayrıca tutmalarında herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Bu düzenlemeler ışığında TFRS'ye göre finansal tablo sunmak zorunda olan işletmeler; TFRS'ye göre finansal tablo sunmak zorunda olduğu dönemin Açılış Bilançosunu TMS/TFRS uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Örnek 11: TFRS'ye göre finansal tablo sunmak zorunda olduğu dönemin 2015 hesap dönemi olduğu kabul edilirse, bu **Açılış Bilançosu:** 31.12.2014 tarihli önceki esaslara göre düzenlenmiş bilançodan TMS/TFRS'lere uyum ve dönüşüm çalışması yapıldıktan sonra oluşturulan TFRS'ye göre hazırlanmış finansal tablolar (Bilanço, Gelir Tablosu, Nakit Akış Tablosu, Özkaynak Değişim Tablosu ve Dipnotlar) olmak zorundadır.

¹⁵ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 660 sayılı KHK uyarınca, 26/08/2014 tarih ve 29100 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 26 sayılı Kurul Kararıyla;

- Genel olarak Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşların (KAYİK) 1/1/2014 tarihi ve sonrasında başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere münferit ve konsolide finansal tabloların hazırlanmasında Türkiye Muhasebe Standartlarını (TMS) uygulamasına,

- TMS uygulama kapsamı dışında kalan kurum, kuruluş ve işletmelerin ise 660 sayılı KHK'nın Geçici 1'inci maddesinde yer alan "Kurum tarafından yayımlanacak standart ve düzenlemeler yürürlüğe girinceye kadar, bu hususlara ilişkin mevcut düzenlemelerin uygulanmasına devam edilir." hükmü doğrultusunda (Kurumca bir belirleme yapılmıyaya kadar) yürürlükteki mevzuatı uygulamasına karar verilmiştir.

Dolayısıyla kapsam dışında kalan şirketler tarafından 26/12/1992 tarih ve 21447 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1 sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ve ekindeki Tek Düzen Hesap Planının uygulanmasına devam edilecek olup bunlar isteklerine bağlı olarak TMS'leri de uygulayabileceklerdir.

¹⁶ Çalışan sayısı 250 den fazla olan,

Satışları 100 milyon TL den fazla olan,

Aktif büyüklüğü 75 milyon TL'den fazla olan sermaye şirketlerinin bağımsız denetime tabi olduğu belirtilmektedir.

Bu işletmeler TMS/TFRS'leri uygulayacaktır.

Bir şirketin bağımsız denetime tabi olup olmadığının belirlenmesinde, varsa şirketin bağlı ortaklıkları ve iştirakleri birlikte dikkate alınacaktır. Bağımsız denetime tabi olmak için öngörülen 3 kriterden ikisinin sınırlarının iki yıl üst üste aşılması gerekmektedir

Yukarıda belirtilen genel kriterlere bakılmaksızın, Karara ekli listelerde belirtilen özel alanlarda faaliyet gösteren şirketler de bağımsız denetime tabi tutulmuştur.

Bağımsız denetime tabi olan şirketler münferit ve konsolide finansal tablolarının hazırlanmasında Türkiye Muhasebe Standartlarını uygulayacaklardır.

TMS/IFRS kapsamında düzeltilmiş tutarlar ile vergi kanunlarına göre kaydedilmiş tutarlar arasındaki farkların yanında işletmeye sağlanan teşvikler, geçmiş yıl finansal zararları gibi gelecekte indirim konusu yapılabilecek farklar da hesaplama dahil edilmelidir. Başka bir ifade ile vergi kanunları ile belirlenen kâr ve vergi karşılıklarına karşın; TMS/IFRS kapsamında yapılan düzeltmeler gereği doğacak vergilerin karşılaştırılarak raporlanması yapılmalıdır.

Örnek 12: PH A.Ş. 01.01.2015 tarihinden itibaren bağımsız denetime tabi olma şartlarını taşımaktadır. TDMS'ne göre hazırlanmış 2013 ve 2014 hesap dönemlerine ait finansal tablolarında yer alan mali duran varlıkları arasında SU A.Ş.'ye 01.02.2013 tarihinde %20'lik pay ve 80.000 TL bedelle satın alarak iştirak ettiği ve maliyet bedeliyle raporladığı yatırımı bulunmaktadır (Hisse senetlerinin elde edilmesinde herhangi bir maliyete katlanılmadığı varsayılmıştır).¹⁷ SU A.Ş. 2013 ve 2014 hesap dönemlerinde sırasıyla 250.000 TL ve 350.000 TL kâr açıkladığı ve söz konusu karların dağıtılmadığı tespit edilmiştir.

İştirak yatırımının TDMS'ne göre maliyet bedeli üzerinden raporlandığı için TFRS'ye göre hazırlanacak finansal tablolarda (Bilanço) bu tür varlıkların özkaynak yöntemi uygulanarak konsolide edilmesi gerekmektedir. Özkaynak yöntemine göre SU A.Ş.'nin 2013 ve 2014 hesap dönemlerinde özkaynaklardaki değişimden PH A.Ş.'nin payı aşağıdaki gibidir.

	Pay Tutarı
(250.000 x %20) =	50.000 TL
(350.000 x %20) =	70.000 TL
Toplam	120.000 TL

Buna göre SU A.Ş.'nin 2013 ve 2014 hesap dönemlerinde sırasıyla 250.000 TL ve 350.000 TL karlar yatırımcı PH A.Ş.'nin özkaynaklarında raporlanması gerekmektedir. Böylece iştirak yatırımının değerinin artırılması ve bu işlemin düzeltme işlemi olması dolayısıyla geçmiş yıllar karlarında raporlanması gerekmektedir.

İŞTİRAKLER	120.000	
GEÇMİŞ YILLAR KARLARI		120.000

Açılış Bilançosunda İştirakler (80.000+120.000=) 200.000 TL olarak raporlanacaktır.

İştiraklerden gelen kâr payları, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun (KVK) 5/1-a maddesine göre göre, vergiden müstesna olduğu için 200.000 TL kâr payı sürekli bir fark olduğundan dolayı herhangi bir vergi etkisi yaratmayacaktır.

¹⁷ İştiraklerdeki yatırımların muhasebeleştirilmesinde elde etme maliyeti içerisinde yer alan yatırım için yapılan işlem maliyetleri hisse senetleri satın alınırken ödenen komisyon giderleri gibi VUK'a göre dönem gideri olarak dikkate alınmak zorundadır. Bu farklılığında bir vergi etkisi yaratacağı unutulmamalıdır. Çünkü KVK'nın 5/3. maddesinde; iştirak hissesi alımıyla ilgili finansman giderleri hariç olmak üzere, kurumların kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlarına ilişkin giderlerinin veya istisna kapsamındaki faaliyetlerinden doğan zararlarının, istisna dışı kurum kazancından indirilmesinin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Komisyon gideri olarak ödenen bedelin istisna kapsamındaki %75'lik kısmı KKEG olarak dikkate alınması gerekir.

PH A.Ş.'nin sahip olduğu ve bilançolarının aktifinde yer alan hisse senetlerinin ve tahvillerin değerlemesini düzenleyen Vergi Usul Kanunu'nun 279'uncu maddesinde hisse senetlerinin alış bedeli ile değerlendirildiğinden iştirak hisselerinin değerindeki artışlar ancak iştirak elden çıkarıldığında finansal tablolara yansıtılmaktadır. Öte yandan iştiraklerden elde edilen temettü gelirleri KVK'nın 5/1-a ve b bentlerinde "İştirak kazançları istisnası" ile "Yurt dışı iştirak kazancı istisnası" olarak vergi dışı bırakılmıştır. Dolayısıyla vergi ertelemesine neden olmazlar. Yine KVK'nın 5/1-c ve e bentlerinde "İştirak hisselerinin satışından doğan kazancın kurumlar vergisinden istisnası" gibi düzenlemeler mevcuttur. Ancak, iştirak hisselerinin elden çıkarılmasında vergi söz konusu olmakta ve bu da sınırlı bir vergi yükü getirmektedir. KVK'ya göre iki tam yıl elde tutulan iştiraklerin elden çıkarılmasında doğan kazancın belirli koşullarda %75'i vergiden müstesnadır ve sürekli farktır.¹⁸ Bu nedenle, elden çıkarılan iştiraklerden elde edilen kazancın %25'i, %20 (kurumlar vergisi oranı) oranında, vergiye tabidir. Bu durumda, iştirak edilen işletmelerin kazançları nedeniyle bilançoda meydana gelen artış veya azalışların (geçici farklar) vergi etkisi yaratması mümkün değilken, özkaynaklarda muhasebeleştirilen kesinleşmemiş gelir ve giderlerin (diğer kapsamlı gelirler, iştirakin duran varlıklarının yeniden değerlendirilmesi sonucu oluşan artış veya azalışlar veya yurtdışı iştiraklere yapılan net yatırımlardaki artış veya azalışlar) %25'lik kısmı %20 oranında geçici vergi etkisi yaratacaktır.

Eğer iştirak edilen işletmelerin, varlıklarının yeniden değerlendirilmesi sonucu özkaynaklarda raporlanan kesinleşmemiş gelir ve giderlerinin bulunması durumunda ertelenmiş vergi etkisinin kar paylarından farklı olarak hesaplanması gerekmektedir.

Buna göre iştiraklerde özkaynak yönteminin uygulanması sonucunda ortaya çıkan değer artışının ertelenen vergi etkisi hesaplanırken vergilendirilecek geçici farkların kaynağının araştırılması ve indirim ve istisnalar ile oluşan geçici farkların, iştirak elden çıkartıldığı zaman kapanacağına dikkat edilmelidir.

Örnek 13: PH A.Ş. 01.02.2015 tarihinde %20'lik pay ve 80.000 TL bedelle satın alarak iştirak ettiği ve maliyet bedeliyle raporladığı yatırımı bulunmaktadır (Hisse senetlerinin elde edilmesinde herhangi bir maliyete katlanılmadığı varsayılmıştır.) 31.12.2015 tarihinde iştirak edilen SU A.Ş. maddi duran varlıklarından bir üretim işletmesi için satın almış olduğu tüm makineleri TMS 16 kapsamında yeniden değerlendirilme yöntemine göre değerlemeye tabi tutması sonucunda 200.000 TL artmış ve bu artış doğrudan özkaynak hesap grubunda yeniden değerlendirilme değeri olarak raporlanmıştır.

¹⁸ Tam Mükellef Anonim Şirketlerin Yurt Dışı İştirak Hisselerini Elden Çıkarmalarına İlişkin İstisna Koşulları: Yurt dışı iştiraklerinin anonim veya limited şirket niteliğinde olması ve bu iştiraklerin Türkiye'de tam mükellef olmaması, yurt dışı iştirak kazancının elde edildiği tarih itibarıyla; aralıksız olarak en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının %75 veya daha fazlasının yurt dışı iştirak hisselerinden oluşması ve yurt dışı iştiraklerinin her birinin sermayesine en az %10 oranında iştirak etmesi Satışa konu iştirak hisselerini, elden çıkarma tarihi itibarıyla en az iki tam yıl (730 gün) süreyle aktifinde tutmuş olması gerekmektedir.

İştirak Hissesi Satış Kazancı İstisnasının Koşulları:

- İştirak hisseleri en az iki tam yıl (730 gün) süreyle kurumun aktifinde yer alması gerekir.
- İstisna satışın yapıldığı dönemde uygulanacaktır.
- Satış bedelinin, satışın yapıldığı yılı izleyen ikinci takvim yılının sonuna kadar tahsil edilmesi şarttır.
- Satışın yapıldığı hesap dönemine ilişkin kurumlar vergisi beyannamesinin verileceği tarihe kadar söz konusu satış kazancının özel bir fon hesabına alınması gerekmektedir.

PH A.Ş.'nin payına düşen tutar (200.000 x %20=) 40.000 TL'nin özkaynaklarda raporlanması gerekmektedir.

/	
<i>İŞTİRAKLER</i>	40.000
<i>İŞTİRAKLER YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI</i>	40.000
/	

Diğer kapsamlı gelirden raporlanması gereken 40.000 TL nin vergi mevzuatı düzenlemelerinde %75 müstesna tutulduğundan %25'lik kısım vergi etkisi yaratır. Buna göre 40.000 TL'lik yeniden değerlendirme farkının %25 kısma isabet eden 10.000 TL nin TMS 12 düzenlemelerine göre (10.000 x % 20=) 4.000 TL "ertelenmiş vergi yükümlülüğü" olarak raporlanması gerekmektedir. Diğer kapsamlı gelirlerin neden olduğu vergi etkilerinin, yine diğer kapsamlı gelir ve giderlerde raporlanması esas olduğundan "Ertelenmiş Vergi Gelir/Gideri" olarak özkaynaklarda raporlanması gerekir.

TMS 28 düzenlemeleri ile vergi mevzuatı düzenlemeleri arasındaki geçici farklılığın yarattığı etki aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

	Muhasebe Değeri	Vergi Değeri	Geçici Fark	Geçici Farkın Niteliği	Ertelenmiş Vergi	Ertelenmiş Verginin Niteliği
İştirakler	120.000	80.000	10.000	Vergilendirilebilir	4.000	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
/						
<i>ERTELENMİŞ VERGİ GELİR GİDER ETKİSİ</i>					4.000	
<i>ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ</i>						4.000
/						

TMS/TFRS kapsamında düzeltilmiş tutarlar ile vergi kanunlarına göre oluşturulan finansal tablolarda tutarlar aşağıdaki tabloda olduğu gibi görünmektedir.

	TDMS	TFRS
İŞTİRAKLER	80.000	120.000
ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ	-	4.000

2- İştiraklerde Meydana Gelen Azalışların Durumu

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 5. maddesinin 3. fıkrasında, "iştirak hisseleri alımıyla ilgili finansman giderleri hariç olmak üzere, kurumların kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlarına ilişkin giderlerinin veya istisna kapsamındaki faaliyetlerinden doğan zararlarının, istisna dışı kurum kazancından indirilmesinin kabul edilmeyeceği" hükmü yer almaktadır. İştirak hisseleri alımıyla ilgili finansman giderleri hariç olmak üzere, kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlara ilişkin giderle-

rin kanunen kabul edilmeyen gider olarak değerlendirilmesi; aynı şekilde, kurumlar vergisinden istisna edilen kazançların elde edilmesi sırasında zarar doğması halinde bu zararların da istisna kapsamı dışındaki gelirlerden indirilmemesi gerekmektedir. Vergi idaresinin görüşü de, söz konusu zararların olarak dikkate alınması gerektiği yönündedir.¹⁹

Sahip olduğu ve bilançolarının aktifinde yer alan hisse senetlerinin ve tahvillerin değerlemesini düzenleyen Vergi Usul Kanunu'nun 279'uncu maddesinde hisse senetlerinin alış bedeli ile değerlendirildiğinden iştirak hisselerinin değerindeki artışlar ancak iştirak elden çıkarıldığında finansal tablolara yansıtıldığı ve eğer iştirak edilen işletmelerin, varlıklarının yeniden değerlendirilmesi sonucu özkaynaklarda raporlanan kesinleşmemiş gelir ve giderlerinin bulunması durumunda ertelenmiş vergi etkisinin kar paylarından farklı olarak hesaplanması gerektiği yukarıda ifade edilmişti.

Buna göre iştiraklerde özkaynak yönteminin uygulanması sonucunda ortaya çıkan değer azalışının olması durumunda, azalışın ertelenen vergi etkisi hesaplanırken indirilecek geçici farkların kaynağının araştırılması ve indirim ve istisnalar ile oluşan geçici farkların, iştirak elden çıkartıldığı zaman kapanağa dikkat edilmelidir.

İştirak edilen işletmelerin kazançları nedeniyle bilançoda meydana gelen artış veya azalışların (geçici farklar) vergi etkisi yaratması mümkün değilken, özkaynaklarda muhasebeleştirilen kesinleşmemiş gelir ve giderlerin (diğer kapsamlı gelirler, iştirakin duran varlıklarının yeniden değerlendirilmesi sonucu oluşan artış veya azalışlar veya yurtdışı iştiraklere yapılan net yatırımlardaki artış veya azalışlar) %75'lik kısmı vergi idaresi tarafından Kanunen Kabul Edilmeyen Gider (KKEG) olarak kabul edileceğinden %20 oranında geçici vergi etkisi yaratacaktır.

Örnek 14: PH A.Ş. 01.02.2015 tarihinde %20'lik pay ve 80.000 TL bedelle satın alarak iştirak ettiği ve maliyet bedeliyle raporladığı yatırımı bulunmaktadır (Hisse senetlerinin elde edilmesinde herhangi bir maliyete katlanılmadığı varsayılmıştır.) 31.12.2015 tarihinde iştirak edilen SU A.Ş. maddi duran varlıklarından bir üretim işletmesi için satın almış olduğu tüm makineleri TMS 16 kapsamında yeniden değerlendirme yöntemine göre değerlemeye tabi tutması sonucunda (Eğer bir varlığın defter değeri yeniden değerlendirme sonucunda azalmışsa, bu azalış gider olarak muhasebeleştirilir. Ancak, sözkonusu varlıkla ilgili olarak daha önce bir yeniden değerlendirme değer artışı oluşturulmuşsa, bu azalış önceki yeniden değerlendirme farkını tersine çevirdiği ölçüde özkaynak hesap grubundaki yeniden değerlendirme değer artışı hesabından düşülür) 200.000 TL azalmış ve bu azalış doğrudan özkaynak hesap grubunda yeniden değerlendirme değer azalışı olarak raporlanmıştır.

PH A.Ş.'nin payına düşen tutar (200.000 x %20 =) 40.000 TL'nin özkaynaklarda raporlanması gerekmektedir.

/	
İŞTİRAKLER YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞLARI	40.000
İŞTİRAKLER	40.000
/	

¹⁹ 09.06.2011 tarih ve B.07.1.GİB.4.34.16.01-KVK 5-683 sayılı özelge

Diğer kapsamlı giderde azalış olarak raporlanması gereken 40.000 TL'nin vergi mevzuatı düzenlemelerinde %75 KKEG olarak dikkate alınacağından vergi etkisi yaratır. Buna göre 40.000 TL'lik yenden değerlendirme farkının %75 kısma isabet eden 30.000 TL'nin TMS 12 düzenlemelerine göre (30.000 x %20=) 12.000 TL "ertelenmiş vergi varlığı" olarak raporlanması gerekmektedir. Diğer kapsamlı giderlerin neden olduğu vergi etkilerinin, yine diğer kapsamlı gelir ve giderlerde raporlanması esas olduğundan "Ertelenmiş Vergi Gelir/Gideri" olarak özkaynaklarda raporlanması gerekir.

TMS 28 düzenlemeleri ile vergi mevzuatı düzenlemeleri arasındaki geçici farklılığın yarattığı etki aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

	Muhasebe Değeri	Vergi Değeri	Geçici Fark	Geçici Farkın Niteliği	Ertelenmiş Vergi	Ertelenmiş Verginin Niteliği
İştirakler	40.000	80.000	30.000	İndirilebilir	12.000	Ertelenmiş Vergi Varlığı

/	
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	12.000
ERTELENMİŞ VERGİ GELİR GİDER ETKİSİ	12.000
/	

TMS/TFRS kapsamında düzeltilmiş tutarlar ile vergi kanunlarına göre oluşturulan finansal tablolarda tutarlar aşağıdaki tabloda olduğu gibi görünmektedir.

	TDMS	TFRS
İŞTİRAKLER	80.000	40.000
ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ	-	12.000

4- SONUÇ

İştiraklere ilişkin yatırım daha sonra satılmak amacıyla yapılmadıkça TMS 28 göre özkaynak yöntemiyle muhasebeleştirilir.

Özkaynak yönteminin en önemli özelliği yatırıma bağlanan ekonomik kaynakların artış ve azalışlarının finansal tablo raporlamaları ile görülebilmesidir. Bu nedenle iştiraklerin bilanço değerlerinin gerçeğe uygun değerleri üzerinden raporlanmaları sağlanmaktadır.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ve Vergi Usul Kanunu'ndaki düzenlemeler özkaynak yönteminin uygulanmasına izin vermemektedir. İşletmelerin diğer bir işletmeye yatırım yapması, diğer şirketin hisse senetlerinin bir kısmını portföyünde bulundurması durumunda yatırım tutarını, pay oranını, yatırımdan geri dönüşleri esas alarak raporlama yapılması daha gerçek bir sunumu sağlar. Ancak vergi mevzuatındaki düzenlemeler dikkate alındığında iştirak yatırımının vergi değeri ile muhasebe standardına göre muhasebe değeri arasında farklılaşma yaratır. Oluşan bu farklar geçici olduğundan ertelenmiş varlık veya ertelenmiş yükümlülük olarak finansal tablolarda raporlanmasını gerektirmektedir.

Standart açısından iştiraklerden yatırımcıya düşen pay iki çeşittir. Birincisi iştirakin dönem kâr veya zararından düşen pay olup, bu pay yatırımcı işletmenin kâr veya zararına yansıtılır. İkicisi ise iştirakin değerlemesi sonucu oluşan kâr veya zararından düşen paydır. Söz konusu pay özkaynak grubunda diğer kapsamlı gelir veya gider olarak sınıflanması gerekmektedir.

İşletmelerin mali tablolarının hazırlanmasında kullanacakları muhasebe politikaları (Özkaynak Yöntemi gibi) bu tür standartlaşma sağlanması halinde ilgili kuruluşlara sunulacak finansal tablolardaki farklılıklarda ortadan kalkmak suretiyle finansal tablo kullanıcılarına daha açık, karşılaştırılabilir ve güvenilir bilgi sunumu sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, A. Karşılaştırmalı TMS-TFRS Vergi Uygulamaları ve Sonuçları. İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği.
- Prof Dr. ÇELİK, O. Örnek Uygulamalarla Ertelenmiş Vergi ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına Geçiş, Ankara, TURMOB
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, Gelir Vergilerine İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 12) Hakkında Tebliğ,
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 28) Hakkında Tebliğ,
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, İştirakler ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 16) Hakkında Tebliğ,
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, İşletme Birleşmelerine İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 3) Hakkında Tebliğ,
- ÖRTEN, R., KAVAL, H., KARAPINAR, A. (2009), Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları: Uygulama ve Yorumları, 3. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.